

In Sex We Trust

BAKOMLIGGANDE FAKTORER TILL OSÄKER SEX BLAND MÄN SOM HAR SEX MED MÄN

Niclas Sandin, NMA

Mikael Jonsson, RFSL

Mikael Björk Blomqvist, RFSL

Förord

IN SEX WE TRUST är en rapport som fokuserar på ett område som vi hivpreventörer har saknat i forskningen – nämligen de underliggande faktorerna som påverkar män som har sex med män när det kommer till att ha säker* eller osäker sex.

Studien ger oss en djupare förståelse för vad som hindrar och framför allt vad som motiverar män som har sex med män att använda kondom vid anala samlag.

Vi menar också att dessa faktorer är generellt applicerbara på män som har sex med män, till stor del oberoende av exempelvis etnisk bakgrund och geografisk hemvist. Att skillnaderna är små mellan olika grupper stöds inte minst av Ronny Tikkanens studie Person, Relation och Situation (2008).

I debatten kring den svenska hivpreventionen påstås ibland att hivpreventionen misslyckas med att nå ”35-åringen” – mannen som personifierar medelåldern för de MSM som diagnostiseras med hiv varje år i Sverige. Även om det stämmer att män i åldersspannet 30-39 står för 30 procent av alla nya hiv-diagnoser, innebär det faktiskt att 7 av 10 som får hiv ligger utanför detta intervall. Vi menar därför att det är av yttersta vikt att man inte stirrar sig blind på ett medelvärde utan försöker nå ut brett till gruppen män som har sex med män.

I studien introduceras begreppen motivatorer och barriärer – drivkrafterna för respektive emot kondomanvändning vid anala samlag. I rapporten presenterar och analyserar vi de viktigaste motivatorerna (exempelvis att kondomen tar bort oro) och barriärerna (t.ex. att kondomen hindrar tillit.)

Genom vår undersökning och andra kan vi konstatera att det inte är okunskap som gör att män inte använder kondom vid anala samlag. Istället är problemet att motivatorerna för att använda kondom inte är tillräckligt starka i jämförelse med barriärerna.

Motivatorerna – de drivkrafter som gör att man använder kondom vid anala samlag – byggs långsiktigt. Därför är det av yttersta vikt att vi har en effektiv hiv-prevention i hela landet och inte bara i storstäderna – liksom att den inriktar sig på yngre såväl som äldre.

Rapporten ska ses som ett bidrag i kampen att minska nysmittan och att minska stigmatiseringen av personer som bär på hiv. Ett bidrag till verktygslådan för allas vårt arbete att förbättra och utveckla den svenska hiv-preventionen.

Ulrika Westerlund,
Vice förbundsordförande

* I frågeställningen har vi valt uttrycket säker sex då det är det begrepp som männen själva använder. I vår studie, och för de män som ingår, innebär säker sex kondom vid anala samlag.

Innehållsförteckning

Förord	2
Sammanfattning	4
Inledning	6
Hiv-prevention bör riktas till alla MSM	8
Vad forskningen säger	9
Hur MSM vill att sex ska vara	10
MSM vill att sex ska vara bekymmersfritt	11
MSM vill att sex ska vara tillitsfullt	12
MSM vill att sex ska vara lite förbjudet	14
MSM:s egna motivatorer och barriärer	15
Motivatorer till att använda kondom	16
Motivator: Den tar bort oro	17
Motivator: Det känns bra	18
Motivator: Visa respekt och omtanke	19
Motivator: Med kondom ökar friheten att ha sex	20
Barriärer mot att använda kondom	21
Barriär: Kondomen hindrar tillit	22
Barriär: Kondomen sätter regler för sex	23
Barriär: Kondomen förstör idealbilden av sex	24
Barriär: Kondomen tar bort närhet och njutning	25
Barriär: Kondomen skapar ett avbrott	26
RFSL:s Hiv/STI-manifest	27
Bilaga 1 – Testning, Synen på Hiv och Information	28
Bilaga 2 – Hur bilder och metaforer för oss 'under ytan'	29

Sammanfattning

FÖRUTSÄTTNINGARNA för att bedriva hiv-prevention bland Män som har sex med män (MSM) Sverige är goda. De flesta har kunskap om att Hiv finns, att det är en sjukdom som kan spridas med osäker sex och att kondom oftast är ett fullgott skydd mot att Hiv ska överföras.

Trots detta ökar behovet av att utveckla preventionen ytterligare, då allt fler personer diagnostiseras med hiv. Antalet diagnoser bland MSM har ökat under många år och utvecklingen sker i breda åldersgrupper .

Syftet med rapporten In Sex We Trust är att visa på de emotionella behov som ligger bakom beslut kring säkrare sex bland MSM. Bakom ytliga förklaringar till kondomlösa anala samlag som ”jag var full”, ”vi hade ingen kondom” och ”han såg frisk ut”, finns djupare förklaringar till vårt beteende.

Resultaten är gemensamma för hela gruppen MSM i Sverige, med ett möjligt undantag för män som vet att de bär på hiv. De flesta MSM väljer att oftast använda kondom men då och då väljer man att ha oskyddad sex på ett sätt som inte kan kallas säkert.

Alla MSM har både säkrare och osäkert beteende och har samma drivkrafter för och emot att använda kondom vid anala samlag. Däremot är drivkrafterna olika starka för olika personer och i olika situationer.

Resultaten presenteras i två delar – Hur MSM vill att sex ska vara och deras egna drivkrafter för och emot säker sex.

Hur MSM vill att sex ska vara

Studien beskriver tre centrala områden som är viktiga att arbeta med i hiv-prevention. Områdena beskriver hur MSM vill att sex ska vara och vilka konsekvenser det får på användningen av kondom.

Första området: MSM vill att sex ska vara bekymmersfritt och för att inte oroa sig för hiv använder man kondom när man inte känner sina partners.

Andra området: När man har ett närmare förhållande med sina partners vill man att sex ska vara tillitsfullt. I ett förhållande signalerar kondom inte ärlighet och därför har man oskyddad sex.

Tredje området: Normen är att använda kondom vid anala samlag, men ibland är det skönt att bryta mot regler och leva ut sina fantasier om sex. Ibland får sex gärna vara lite förbjudet och farligt och då händer det att man väljer att ha samlag utan kondom.

MSM:s egna motivatorer och barriärer

Målgruppens tankar och känslor kring säker sex är starka verktyg att använda i all typ av kommunikation där man i förlängningen vill förändra ett beteende.

MSM har motivatorer till varför man använder kondom vid anala samlag som är värda att lyfta fram och stärka i den kommunikation som görs. Exempel på sådana motivatorer är att kondomen tar bort den oro som man känner efter oskyddad sex eller att kondomen är ett sätt att visa omtanke mot sig själv och sin partner.

MSM har även barriärer mot att använda kondom vid anala samlag. Ju tydligare dessa är desto enklare kommer det vara att hantera dem, till exempel i en diskussion med sin partner. Två exempel på barriärer är att kondomen förstör idealbilden av hur man vill att sex ska vara och att kondomen hindrar tillit till partnern.

Inledning

Vad handlar rapporten om?

In Sex We Trust handlar om MSM (män som har sex med män) och deras tankar och känslor kring säkrare sex, vilket av gruppen nästan alltid definieras som att använda kondom vid anala samlag.

Säkrare sex kan för MSM även innebära att helt avstå från sex eller att ha sex utan anal penetration. Vidare kan sex även uppfattas som säkrare om man är helt nytestad eller om man är i ett stadigt förhållande eller känner partnern väl.

För att få en bred grund till analysen har den utgått från svensk forskning på området samt djupintervjuer med 12 män som har sex med män.

De som har intervjuats bor alla i Stockholm idag men har olika bakgrund och ålder. Hälften av männen har en traditionellt svensk bakgrund och hälften har invandrat alternativt har invandrade föräldrar från Mellanöstern, Europa och Latinamerika. Männen ser sig själva som hiv-negativa och har inte jobbat med hiv/STI-prevention.

Vilken metod har använts?

Vi har använt ZMET®, Zaltman Metaphor Elicitation Technique, som är en patenterad kvalitativ intervju- och analysmetod utvecklad av professor Gerald Zaltman vid Harvard Business School i Boston, USA.

Tekniken bygger på kunskap inom skilda områden såsom sociologi, antropologi, psykologi, ekonomi och marknadsföring, samt aktuella forskningsrön om hur hjärnan fungerar.

Metoden når både det rationella och det emotionella tänkandet, men det som är speciellt är att den känslomässiga komponenten ges betydligt större utrymme än hos traditionella undersökningsmetoder. ZMET® tydliggör istället de grundläggande behov och drivkrafter som påverkar beteenden.

Det går till så att man kombinerar flera olika intervjutekniker med utgångspunkt från mentala bilder och metaforer, komponenter som är grundläggande för vår förståelse av omgivningen och en viktig del i att förstå våra underliggande tankar och känslor.

Ett mer detaljerat exempel på hur bilder och metaforer används för att lyfta fram underliggande tankar och känslor finns i slutet av rapporten. Bilderna i rapporten är inte valda av RFSL, utan har tagits med till intervjutillfället av intervjupersonerna för att illustrera deras tankar och känslor om säkrare sex.

Intervjuerna och analysen har gjorts av NMA på uppdrag av RFSL. NMA har sedan starten 1996 haft fokus på utveckling av kommunikation och har uppdrag av företag, myndigheter och idéburna organisationer.

Vad kan resultaten användas till?

Studiens resultat kan användas i hiv-prevention riktad till MSM i Sverige. Det som framför allt lyfts fram är intervjupersonernas gemensamma tankar och känslor kring säkrare sex.

Vilka drivkrafter för kondom användning som väger tyngst kommer för varje enskild individ att variera beroende på vem man pratar med, de sociala kontexter han lever i, hans relation med partnern och situationen.

Tankar och känslor kring risken att bli hiv-positiv är något som alltid finns i bakhuvudet hos personerna som deltagit i studien och den upplevda risken är en av de främsta anledningarna till att kondom används. Därmed är inte alla resultat direkt tillämpbara i kommunikation riktad till MSM som vet att de är hiv-positiva.

RFSL och Hiv-prevention

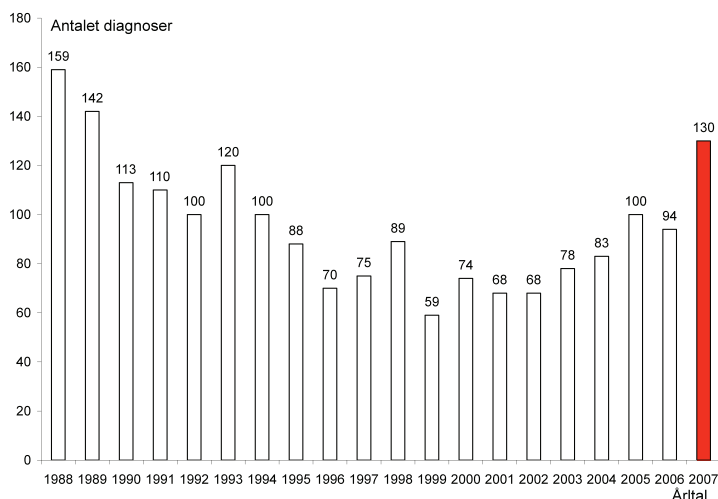
RFSL – Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter bildades 1950 och är därmed en av världens äldsta organisationer av sitt slag. RFSL bär en stolt historia inom svenskt hiv-preventivt arbete. RFSL var först med att börja arbeta hiv-preventivt och i början av 80-talet fastslogs fem grundläggande värderingar för hur arbetet skulle formas. Dessa har under åren uppdaterats men basen har varit oförändrad. De fem grundläggande värderingarna är:

- Skapa en trygg sexuell identitet och könsidentitet
- Bejaka sexualiteten och lusten
- Moraliserar inte över sexualiteten
- Ge realistiska budskap
- Var och en har det fulla ansvaret för att hiv inte överförs

Hiv-prevention bör riktas till alla MSM

Ökat antal diagnoser av hiv bland MSM i Sverige

Mellan 2006 och 2007 ökade antalet diagnoser av hiv med nästan 40 procent, vilket är den största ökningen av hiv bland MSM sedan 1988.

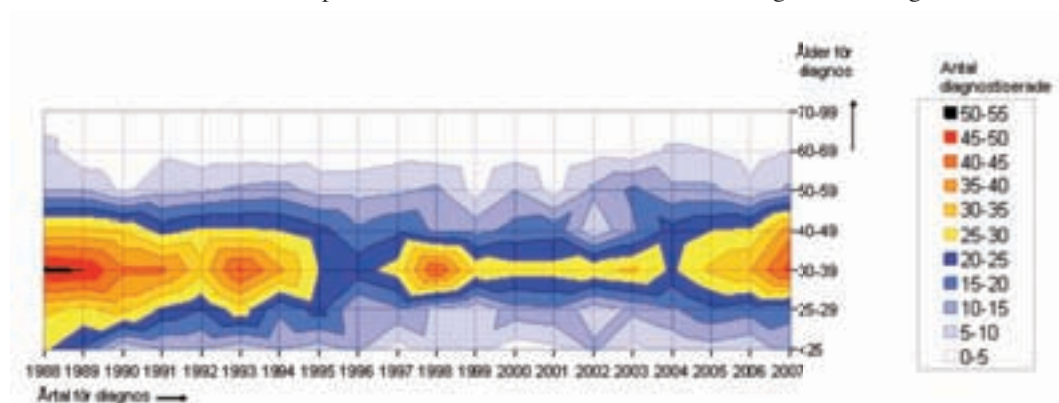
Diagrammet visar antalet diagnoser på hiv bland MSM i Sverige 1988–2007

Ökningen sker i alla åldersgrupper

Antalet diagnoser har under de senaste 20 åren alltid varit högst i åldersspannet 30-39 år men huvuddelen av antalet upptäckta fall har alltid skett i bredare grupper. Under 2007 skedde 70 procent av alla diagnoser bland män utanför åldersgruppen 30-39 år.

För att minska spridningen av hiv bör man alltså hitta lösningar som ger effektiv prevention i breda grupper och inte enbart fokusera på lösningar för mindre grupper där man hittar ett högt antal diagnoser.

Attityder och beteenden formas tidigt i livet och det är därför viktigt att preventionen täcker hela landet och inte enbart fokuserar på storstäderna där man hittar de flesta diagnoserna idag.

Heat Map® över diagnoser av Hiv bland MSM i Sverige. Varmare färger indikerar ett högt antal diagnoser i respektive ålderskategori. Svalare färger visar ett lägre antal diagnoser

Vad forskningen säger

DEN SVENSKA forskningen kring säkrare sex visar att det är svårt att hitta grupper inom MSM som uppger att de har ett mer riskfyllt beteende än andra grupper.

Oskyddade anala samlag är ungefär lika förekommande oberoende av var i landet man bor, personernas etniska bakgrund, utbildningsnivåer och så vidare. Det är alltså svårt att hitta enskilda demografiska grupper som enligt vad de själva uppger skulle vara i särskilt stort behov av att förändra sitt sexuella beteende.

Däremot har forskning kunnat visa att det finns en grupp med ”äventyrliga män” som har ett något större riskbeteende än andra män. Det är svårt att säga något om vilka dessa män är och hur man bäst når dem med hiv-preventiva budskap, men de drivkrafter som presenteras i denna rapport kan användas även mot denna grupp.

Forskningen visar även att MSM överlag är bra på att använda kondom. När hiv kom till Sverige förändrades beteendet till en markant högre användning av kondom än tidigare. Även i jämförelse med andra grupper får kondomen sägas vara regeln snarare än undantaget vid anala samlag med personer man bedömer att man inte känner väl.

I sammanställningar av forskning utanför Sverige har man kunnat konstatera att hiv-prevention har störst chanser till framgång om insatserna grundas i de behov som respektive målgrupp har. Dessa behov är oftast emotionella och kan till exempel vara att kondomen signalerar brist på tillit och intimitet.

I den utländska forskningen har man även funnit att olika typer av samtalsbaserade interventioner är viktiga för att skapa självreflektion och att förändra beteenden. Däremot kan det visa sig vara svårt att få MSM att delta i interventioner, den största delen av MSM i Sverige uppger i enkäter att man inte är intresserade av att delta i sådana aktiviteter.

Förslag på vidare läsning är:

- Ronny Tikkanen Person, Relation och Situation 2008
- Socialstyrelsen, Ronny Tikkanen Kunskapsbaserad Hivprevention 2007
- Socialstyrelsen, Margareta Forsberg Ungdomars sexuella hälsa 2007

Hur MSM vill att sex ska vara

ALLA HAR MER eller mindre medvetna tankar och känslor om hur vi vill leva vårt liv. Det är inte alltid de uttalade förklaringarna som styr oss mest. Att identifiera och förstå grundläggande behov och drivkrafter är nödvändigt för en effektiv prevention.

Det finns spontana argument för att välja bort kondom vid anala samlag – några vanliga sådana är att man var berusad, saknade kondom eller att partnern sa att han var frisk. Bakom dessa argument döljer sig känslomässiga drivkrafter till att använda kondom som bottnar i hur man någonstans önskar att sex ska vara.

Att avstå från att använda kondom är i första hand inte ett rationellt val utan styrs av underliggande känslomässiga drivkrafter. När vi förstår dem finns det en större möjlighet för preventionen att påverka MSM emotionellt.

Helhetsbilden av de tankar och känslor som styr beslutet att använda kondom är komplex och det finns nyanser som täcks av studien men som den här sammanställningen inte inkluderar. Istället fokuserar rapporten på tre områden som är centrala och handlar om hur MSM vill att sex ska vara.

DET FÖRSTA OMRÅDET har sin grund i att MSM vill att sex ska vara bekymmersfritt, vilket för de flesta innebär att man använder kondom för att slippa oroa sig efteråt.

DET ANDRA OMRÅDET handlar om att MSM vill att sex med en partner ska vara tillitsfullt och då ser man kondomen som ett potentiellt hot mot den ärlighet som man vill ha i ett förhållande. Behovet av att känna gemenskap med sin partner är en stark drivkraft till att inte använda kondom.

Tillit kan skapas på många olika sätt och i många olika typer av förhållanden – allt ifrån när man känt varandra under många år till första dejten.

DET TREDJE OMRÅDET är att sex gärna får vara lite förbjudet. Att någon gång bryta mot regler genom att ha osäker sex är ett enkelt sätt att någon gång få kliva ur ramen och inte vara den ordentlige killen. Dessutom finns det en lockelse i att ge sig hän och leva ut de fantasier man har och där kondom oftast inte ingår i idealbilden.

De tre områdena är gemensamma för hela gruppen av MSM i Sverige och kan användas som grund för många olika typer av hiv-preventiva insatser. Till exempel i direkta möten med MSM, i extern kommunikation och i informationsmaterial.

MSM vill att sex ska vara bekymmersfritt

NORMEN ÄR att använda kondom vid anala samlag utanför ett fast partnerförhållande. MSM vet om att hiv är ett virus som bland annat förs över vid sex och att kondom är ett bra skydd.

Man använder kondom för att må bättre

MSM använder kondom därför att det känns bra. När man skyddar sig så upplever man att man kontrollerar risken att få hiv och den rädsla och ångest som är förknippad med hiv. Att använda kondom är ett sätt att känna sig fri från oro.

Kondomen ger även frihet att kunna ha sex. Kondomen ger en möjlighet att själv bestämma vem man vill ha sex med och att kunna ha mer varierad sex än vad man annars skulle våga.

Att använda kondom är även ett sätt visa att man bryr sig om och tar hand om. Det ger en känsla av ömsesidig respekt.

Hiv-preventiv utmaning: stärk de bra känslorna

Det går att uppmuntra och stärka de underliggande känslorna som gör sex bättre.

I stundens hetta eller i ett samtal med partnern behöver de flesta hjälp med att motivera varför man faktiskt gillar att använda kondom. Att stärka de positiva drivkrafterna till att använda kondom vid anala samlag är inte svårt och kan göras på en mängd olika sätt.

En väg att göra drivkrafterna mer tillgängliga för målgruppen är att hjälpa den enskilde individen att sätta ord och bild på sina känslor. Detta kan till exempel göras genom kommunikationskampanjer och andra större insatser.

I individuella samtal och i interventioner går det givetvis att lyfta fram och tydliggöra drivkrafterna på helt andra sätt än vad annonser kan göra och att relatera till personernas egna erfarenheter.

Att arbeta med samtal och andra interventioner ställer dock stora krav på tillgång på utbildad personal, alla MSM ska kunna få ett kunnigt och inkännande bemötande oavsett var i landet man bor. I undersökningar visar det sig dessutom att det är få MSM som uttrycker ett intresse av att delta i samtalsinterventioner.

MSM vill att sex ska vara tillitsfullt

ARGUMENT som kan komma upp i ett samtal om varför man haft oskyddad sex kan till exempel vara:

”Vi litade på varandra”

”Han sa att han hade testat sig”

”Det såg ut att vara en bra kille”

”Jag ville inte förstöra känslan”

Om normen är att använda kondom med partners som man inte känner så väl så är det oskyddade anala samlaget ett sätt att visa att man har ett tillitsfullt förhållande med sin partner.

Kondomen ses som en risk för förhållandet

Kondomen ses som ett hinder mot den tillit och ärlighet som man vill ha i ett förhållande. Även om alla vet att man egentligen inte kan lita på partnern till 100 procent så väger ibland risken att förlora en del av gemenskapen med sin partner tyngre än den upplevda risken att bli hiv-positiv.

Att ha sex utan kondom bekräftar att man är värd att ha ett förhållande med. Det finns tillfällen i livet då behovet av att inte känna sig ensam är större än annars vilket skapar situationer då det kan vara känslomässigt svårt att kräva kondom av sin partner.

Tillit till partnern skapas på osäkra grunder

Känslan av att man litar på sin partner kan skapas på många olika sätt. Till exempel kan beslutet att inte använda kondom föregås av att man testat sig tillsammans med sin partner och har en överenskommen att leva monogamt. I den här typen av situationer är det kanske inte realistiskt att förvänta sig att kondom ska användas.

Däremot kan tillit även växa fram på betydligt mer osäkra bedömningsgrunder än att man testat sig tillsammans. Det kan vara att man upplever att man känner varandra väl och att man tänker att partnern säkert skulle berätta om han hade hiv. Tillit kan även vara att man träffar någon på krogen, sover tillsammans och på morgonen efter upplever att den andre killen kan vara något extra. Ett annat vanligt exempel är att man har gemensamma kompisar.

Att människor vill visa och känna tillit till sin partner är självklart, och det är givetvis inte de känslorna i sig som är ett problem utan snarare konsekvensen av tilliten när den leder till osäker sex.

Tillit finns i många olika typer av förhållanden

Det finns många typer av förhållanden där det upplevs som viktigt att visa och känna tillit och då man inte kräver kondom. Det är inte begränsat till kärleksrelationer utan inkluderar alla de situationer då man känner att det finns en speciell känsla av gemenskap som man inte vill förstöra.

Hiv-preventiv utmaning: lyft fram omtanke och omsorg.

Att använda kondom när man inte känner varandra signalerar att man är 'en bra kille' som visar respekt för och omtanke om sig själv och sin partners. Den här känslan är värd att lyfta fram och stärka så att man använder kondom en längre tid in i förhållandet.

Kondom är även ett sätt att visa att man är en stark person och i förlängningen en kille som är värd att ha ett förhållande med. Utan att moralisera över sexualiteten eller behovet av att lita på sina partners så bör man kunna visa att kondomen är en chans att fortsätta förhållandet och inte en risk för att förlora det. Till exempel bör man lyfta området i interventioner och tydliggöra det i annonskampanjer.

Hiv-preventiv utmaning: Informera om risken med oskyddad sex i parförhållanden

De flesta vet om att man egentligen inte kan lita på att partnern är hiv-negativ men gör ändå en bedömning av att risken att partnern bär på hiv är låg. I den här typen av situationer kan det vara värt att påminnas om att överföringen oftast sker när personen i fråga inte vet om att han bär på hiv.

Att lita på sin partner är en dålig strategi för att undvika att bli hiv-positiv och faktumet att överföring ofta sker inom ett parförhållande är värt att lyfta fram för att ge MSM fler argument att hålla fast vid principen att använda kondom.

Även om det i dagsläget inte är realistiskt att förvänta sig att kondom ska användas i alla förhållanden, bör man kunna arbeta med att stärka olika typer av tumregler kring att testa sig när man lever i ett parförhållande.

MSM vill att sex ska vara lite förbjudet

DE FLESTA har någon gång haft oskyddade anala samlag med någon man inte känner trots att man är väl medveten om att hiv är en risk och att kondom är ett bra skydd mot hiv.

Man vill inte alltid vara skötsam och ordentlig

Det är lustfyllt att bryta mot sina och andras regler. Den pirrande känslan av att göra något som man egentligen inte borde är något som alla känner igen, även om det inte behöver handla om sex. Att inte använda kondom är ett sätt att bryta mot den norm som säger att man bör skydda sig mot hiv.

Man vill inte alltid vara den ordentlige killen och även om man vanligtvis vill vara omtänksam och visa respekt för sin partner så finns det tillfällen då man ger sig hän och lever ut de fantasier som upplevs vara ett 'ideal i bögvärden' och där kondom inte ingår i bilden. Att leva ut sina fantasier och att ha oskyddad sex är dessutom ett sätt att få bekräftelse på att man är attraktiv och bra i sängen.

När man är berusad är det också mer accepterat att släppa på reglerna och ge sig hän. Andra tillfällen är till exempel när man är utanför sin vanliga miljö och med människor man annars inte känner, till exempel när man är på krogen eller på semester.

Drivkrafterna bakom "Det lite förbjudna" handlar i grunden om situationer när behovet av personlig bekräftelse tar överhand över omsorgen om sig själv och andra människor.

Hiv-preventiv utmaning: Tydliggöra vilka regler som kan brytas

De tankar och känslor som ligger till grund för 'det förbjudna sexet' är inte alltid helt lätta att möta i kommunikationen. I de situationer då det finns störst behov av kommunikation är MSM som minst mottagliga för att lyssna.

Människor kommer alltid att tycka det är lustfyllt att bryta mot regler och söka bekräftelse på att man är attraktiv. Detta måste man ha en förståelse och acceptans i ett arbete med att förändra attityder och beteenden.

Däremot bör man kunna vara tydlig med att beteenden som utsätter andra och sig själv för den här typen av risker inte är OK. Även om det är lustfyllt att bryta mot regler så finns det en gräns för när det som är lustfyllt övergår till att bli något annat.

MSM:s egna motivatorer och barriärer

BAKOM DE YTLIGA och mer spontana förklaringarna finns djupt liggande drivkrafter för och emot att använda kondom. Dessa drivkrafter utgör ofta grunden för att skapa effektiva argument i all typ av kommunikation.

Motivatorer till kondomanvändning

Det finns många drivkrafter till att MSM väljer att ha säkrare sex. Ju tydligare dessa är för gruppen och för personer som arbetar med hiv-prevention, desto enklare kommer det vara att välja att använda kondom vid anala samlag. De viktigaste motivatorerna till att använda kondom är:

- Rädslan att få hiv
- Kondom tar bort oro
- Det känns bra att följa principer
- Kondom visar respekt och omtanke
- Kondomen ökar friheten att ha sex

Barriärer mot kondomanvändning

Det finns även anledningar till att inte välja att använda kondom vid anala samlag. Ju tydligare de drivkrafterna är för målgruppen, desto enklare kommer de vara att hantera i situationer där de kan komma upp. De viktigaste barriärerna att möta i hiv-prevention är:

- Kondomen hindrar tillit
- Kondomen sätter regler för sex
- Kondomen förstör idealbilden av sex
- Kondomen tar bort närhet och njutning
- Kondomen skapar ett avbrott

Vad hiv-preventionen inte behöver fokusera på

Vissa argument är helt enkelt inte viktiga att jobba med i prevention. Vissa förklaringar har mer karaktär av att vara ursäkter och rationaliseringar än att vara egentliga anledningar till att man har oskyddad sex. Exempel på sådana argument kan vara att man är berusad, att det inte finns kondomer tillgängliga etc.

Det finns även argument som inte kommer att upplevas som viktiga för målgruppen. Till exempel är klamydia idag inte en infektion som MSM tänker på i samband med säkrare sex och motiverar inte heller till att använda kondom. Däremot förändrar klamydia och andra sexuellt överförbara infektioner riskerna kring att få eller överföra hiv, vilket skulle kunna fungera som en motivator till att använda kondom vid anala samlag.

Studien kan inte heller svara på vilka tankar och känslor MSM som vet om att de är hiv-positiva har kring säkrare sex och därmed är det svårt att säga vilka typer av argument för och emot kondom som är viktiga för kommunikation med denna grupp.

Motivatorer till att använda kondom

ETT SÄTT ATT ARBETA med prevention är att stärka de drivkrafter som leder till att man använder kondom. De är framför allt förknippade med att MSM vill att sex ska vara bekymmersfritt.

Motivator: Rädslan för att få Hiv

Man är rädd för att hiv ska innebära en sämre livskvalitet och kanske döden. Det är inte värt risken att bli hiv-positiv för att ha osäker sex och därför använder man kondom vid anala samlag. Rädslan för hiv handlar delvis om en oro för hur hiv-positiva blir bemötta i samhället och att det är en sjukdom som är förknippad med utanförskap och skam.

Försämrad livskvalitet kan till exempel vara tankar kring hur man hittar en partner när man själv är Hiv-positiv, begränsningar i form av hur man kan leva, vara beroende av medicinering och försämrade möjligheter att skaffa barn och karrär. Hiv är alltså långt ifrån enbart förknippad med dödsångest.

Citat och bilder från intervjuerna

”Jag tror att när det gäller hiv så skulle det inte bara vara skam som jag skulle känna med andra könssjukdomar, utan det skulle vara skräck och dödsångest. Man är ju mest fokuserad på hiv. Okej visst, jag kan kanske få klamydia, men det går att bota alltså, det är inte så jättefarligt det är bara att ta tabletter i en vecka så är det borta.”

”Tänk vad som skulle stå på spel om jag börjar ’gambla’ med osäker sex. Förr i världen lade man sitt liv i någons händer om man valde att ha osäker sex. Vad gäller hiv idag tänker jag inte på döden mer, jag tänker mera, vad ska man säga till folk? Vad kommer folk att tro och tycka om mig? Kommer mina kompisar att förändras?”

Min kompis har fått hiv. Det verkar inte jättekul.

Rädslan för att dö i aids.

Vem som helst kan ha hiv.

Ofrihet, att leva med hiv blir ett fängelse.

Motivator: Den tar bort oro

Efter oskyddad sex kommer ofta tankar som kan leda till oro och ångest. För att slippa tänka på sjukdomar och att testa sig så har man säkrare sex.

Citat och bilder från intervjuerna

”Har jag haft osäker sex med någon som jag inte känner så kan det vara jättetoppen och skönt, men jag får världens ångest efteråt, en känsla av maktlöshet eftersom hiv är oåterkalleligt. Gud, hur kunde jag riskera mitt liv för att ha det bra i en halvtimme? Sen måste man vänta tre månader innan det syns och så måste du gå hela den här processen med att ta ett test och sedan vänta två veckor på resultatet.”

”När jag har haft osäker sex ligger det som en tyngd på axlarna men om jag har säker sex är jag mer avslappnad, glad, trevlig mot andra, jag går inte runt och oroar mig utan är bara glad och positiv.”

”Du behöver inte oroa dig om du har säker sex, man är avslappnad och då har man bättre sex. Om du ligger och är nervös hela tiden då är det liksom ingen idé, då bara tänker du på annat liksom.”

Skydd, kondomen skyddar mot sjukdomar.

En glad kondom, grundinställningen till kondom är positiv, skyddar från smitta och oro.

Mankänner sig trygg, liksom, man behöver inte oroa sig för någonting.

Motivator: Det känns bra att följa mina principer

Att ha säkrare sex är en självklarhet på samma sätt som det kan vara att betala räkningarna i tid. Det är viktigt att vara en kille som tar hand om sig själv och därför har man säkrare sex.

Citat och bilder från intervjuerna

”Att ha osäker sex känns lite som att ha glömt något, det är väldigt självklart att ha säker sex. Det är lika självklart som att man har med sig sina nycklar i fickan. I min föreställning av analsex så ingår alltid en kondom, så då känns det snarare som att jag saknar något istället för att det är något som inte borde finnas där.”

”Alltså kondom är prioritet 1 om jag inte känner personen, om jag inte litar på honom. Så kondomen är väldigt viktig, den är ett nödvändigt ont liksom. Jag associerar kondom till jättemycket negativa saker, men ändå så är den prioritet ett. Att ha analsex utan kondom tycker jag är väldigt slarvigt. Det har jag haft typ någon gång och har haft ångest en vecka efter.”

”En prätig, ordentlig man tar på sig gummistövlar om det är regnar. Är det kallt ute så har man faktiskt en jacka på sig, inte bara en tunn kavaj. Man känner sig lite duktig. Det är som om man har bäddat sängen och man är liksom lite, inte stolt kanske men det känns... man får i alla fall inget dåligt samvete.”

Säkerhetsbältet är en självklarhet och det är kondomen också.

Kondomen är som att använda hjälm, ett nödvändigt ont.

Att släppa in ett mål dvs. även om man är ordentlig kan det hända att man slarvar någong gång men man strävar efter att fånga varje boll.

Det är självklart att ha säker sex på samma sätt som det är självklart att alltid ha nycklarna med sig.

Motivator: Visa respekt och omtanke

Att föreslå kondom är att visa respekt mot sig själv och sin partner. Man vill känna den omtanken och därför har man säkrare sex.

Att använda kondom är ett sätt att visa att man är en 'bra kille' som sköter om sig själv och har respekt för andra. Vad man däremot får vara uppmärksam på är att viljan att visa och få tillit ofta leder till att man väljer bort kondomen tidigt i ett förhållande.

Citat och bilder från intervjuerna

"Det känns tryggt om du ska ha sex med någon, och den personen tar fram en kondom. Det känns väldigt respektingivande, att den här personen respekterar sig själv och respekterar mig. Och även om det är jobbigt med kondom så tycker jag att det är en fin gest, för då tänker man att det här är en förnuftig person, det här är en bra människa."

"Jag tycker det är jätterespektlöst mot sig själv att ha oskyddad sex med främlingar, för att då värdesätter du inte ditt eget liv och det är lite grann som att misshandla sig själv. Om man bryr sig om någon annan så är det bara säker sex som gäller. Det är ett sätt att visa att man bryr sig om varandra och att man inte är oansvarig."

"Jag har inget körkort, så om jag åker bil med någon så måste jag kunna lita på den jag åker med. Han måste ta hand om sina passagerare och inte köra 200 kilometer i timmen på en 90-väg. På samma sätt visar man respekt för sig själv och andra genom att använda kondom."

Genom att ha skyddad sex visar man respekt och omtanke.

Genom att använda kondom visar man omtanke.

Aretha Franklin med låten "Respect"

Motivator: Med kondom ökar friheten att ha sex

På grund av risken att få hiv vågar man inte gå så långt utan kondom. För att våga ha sex överhuvudtaget och våga göra mer måste man skydda sig och därför använder man kondom vid anala samlag.

För många är kondomen en möjlighet till vad de själva upplever som ett rikare sexliv. Utan kondom upplever man att man blir mer begränsad i vilka man kan ha sex med, när man kan ha sex och vad man kan göra tillsammans med sin partner.

Citat och bilder från intervjuerna

”Med kondom kan man göra mera och man vågar göra mera. Det är väl så att många ser kondomen som ett hinder men jag ser kondomen som frihet, frihet att kunna ha sex helt enkelt.”

”Om du använder kondom då kan du göra mycket, mycket mer än att bara ligga och gosa och ha oralsex.”

”Du vågar göra mer om du har säker sex. Även alkohol gör att man vågar göra mer, precis som kondomen. Om du dricker alkohol slappnar du av på ett helt annat sätt, du är mer social och du är mer framåt och det är samma sak som det här som med säker sex.”

Frihet att kunna ha sex (med någon man inte känner)

Kondomen ger möjlighet att ha sex, att inte behöva avstå från sex.

Barriärer mot att använda kondom

DET FINNS MÅNGA olika anledningar till att MSM väljer att inte använda kondom vid anala samlag. De här anledningarna kan vara mer eller mindre medvetna men utgör alltid olika typer av barriärer mot att ha säkrare sex.

För att minska antalet oskyddade anala samlag är det viktigt att MSM själva och de som arbetar med hiv-prevention känner igen de vanligaste barriärerna och har förmåga att bemöta dem.

Barriär: Kondomen hindrar tillit

Att vara i ett förhållande möter behov av att inte känna sig ensam och att känna eller få tillit. När man inte kräver kondom av sin partner visar man att man litar på sin partner. Man vill ha ärlighet i ett förhållande och har oskyddad sex.

Citat och bilder från intervjuerna

”Det är en sorts nakenhet som står för det ärliga, och kondomen är ett skikt emellan som står för det som inte är riktigt lika ärligt. Det ärliga i en sexuell situation är på något sätt hud mot hud. Och när jag har lagt någonting emellan mig och den andra så blir det en maskering. Om jag inte har någonting att skydda mig mot, och är helt ärlig eller uppriktig, vad ska jag då med ett skydd till?”

”När man ligger där med någon man har känslor för så blir man glad, man mår bra, man är lycklig. Och man vill visa hur mycket man tycker om honom. Ju mer du gillar en person desto dummare blir du, tror jag.”

Om jag känner och litar på personen så behövs ingen kondom.

Kondomen är en maskering och betyder att jag inte är mig själv, inte är ärlig.

Barriär: Kondomen sätter regler för sex

Alla vet om att man förväntas använda kondom därför att det skyddar mot hiv och andra könssjukdomar. Ibland är det lustfyllt att gå utanför ramarna och göra det som är förbjudet och ofta innebär det att man har anala samlag utan kondom.

Vad som räknas som att bryta mot reglerna är individuellt – vad som är långt utanför gränserna för en person kan ses som relativt harmlöst av andra. Den grundläggande känslan att det är lustfyllt att bryta mot regler får man acceptera samtidigt som det går att tydliggöra att oskyddade anala samlag är utanför gränsen.

Citat och bilder från intervjuerna

”Det är en porrhetsfaktor att ha oskyddat på något sätt. Människan funkar väl så att man vill göra saker som är lite förbjudna och som du inte får ha i vanliga fall. Det blir mer eggande.”

”Om man kör hem en kväll på E4:an och tutar på i 180 km/h, fast man inte borde. Oj oj oj, nu gjorde jag något dumt. Kollar bakom och framför mig hela tiden och undrar om det kommer en polis eller en mötande bil. Borde jag sakta ner? Ja det borde jag, men jag gör det ändå inte. Det är väl tufft att köra för snabbt och bryta mot reglerna.”

”Man vill inte göra som lärarna säger till en. Det är något i mig som triggas av att folk blir lite paffa över att jag går utanför den fyrkanten som jag känner att jag har blivit satt i eller som jag också har satt mig själv i. Det finns något i mig som inte vill vara en duktig pojke, det finns något befriande i den tanken. Det är lite spännande på ett väldigt, väldigt barnsligt sätt.”

Jag har två röster i huvudet och Mr Hyde är mer lockande än Dr Jekyll.

Är man full finns det inte lika mycket regler.

Man vet att man inte borde...
...så därför gör man det
[[Förbjuden frukt]]

Som att köra bil i 180 – dumt men lite spännande.

Barriär: Kondomen förstör idealbilden av sex

Alla har en bild av hur det 'ideala' sexet ska vara. Det ideala sexet är passionerat och inkluderar inte kondom, som tvärtom ses som mycket förnuftigt. När MSM söker den ultimata sexupplevelsen så har man oskyddad sex.

Att ha sex som 'idealbilden säger att man ska göra' ger bekräftelse på att man är attraktiv på marknaden. Någonstans känns det också skönt att man troligtvis är så bra på det här med sex att både partnern och man själv kan släppa på hämningar och ge sig hän.

När MSM talar om idealbilden av sex är det ofta i samband med att vara tillgänglig på marknaden och att vara på krogen eller en klubb.

Citat och bilder från intervjuerna

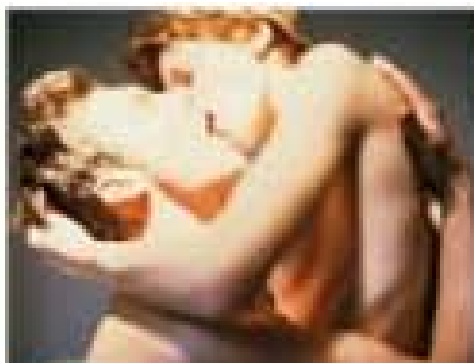
"Om du fantiserar om sex så tänker du inte på kondomen. Du tänker på allt annat, på att kyssas, att smekas, att hångla, sådana saker. Kondomen passar inte in i min bild av sex och intimitet. Det ska vara impulsivt och spontant. Känslorna ska styra och det ska komma från hjärtat, det ska bara vara kärleksfullt"

"Man har någon slags bild av hur det ska vara när man har sex med någon och i den ingår inte trasslande med en kondom, speciellt inte vid tillfälliga förbindelser där man inte känner den man är med. Då vill man ju göra ett bra intryck och visa att jag är bra på det här."

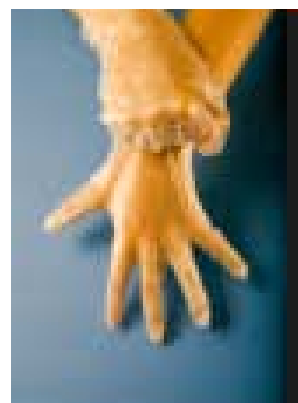
"Det är ett slags porrfilmsmoment där människor jagar föreställningar om hur det här ultimata mötet och sexet ska bli. - Och nu går vi hem till dig och så kommer vi hamna i den här underbara lägenheten och så kommer vi älska hela natten och det kommer vara fantastiskt."

"Hunkarna" på marknaden. Idealet.

Idealet kommer ofta från porr.

Kondomen (gummi) passar inte alls in i min bild av sex.

Barriär: Kondomen tar bort närhet och njutning

Meningen med sex är att känna njutning och att vara nära sin partner. Kondomen är ett hinder mot detta och det blir en anledning till att välja bort kondomen vid anala samlag.

Att ha gummi mellan sig själv och sin partner är som ”att äta kola med papper på”. Även om MSM talar om att det är fysiskt obekvämt med kondom så är det ofta ännu jobbigare att den upplevda emotionella närheten och intimiteten minskar.

Citat och bilder från intervjuerna

”Kondom, det är jätteobekvämt för mig. Jag känner mig instängd. Det gör inte ont, men det känns opersonligt på något sätt. Känns inte kärleksfullt att använda kondom, man rör liksom inte vid varandra. Om den kontakten tas bort, då försvinner hela meningen med sex tycker jag.”

”Hur är det nu vi gör när vi hälsar på varandra? Ursäkta handsken, säger man. Nej, men det är väl inte så himla trevligt att ta i varandra med lovikka-vantar på. Det är ju det att vi har ju i kulturen någon sorts idé om att vi rör vid hud på något sätt när vi vill vara intima. Och gummi är ingen naturlig bild av att vara ömsint och intim med någon.”

”Hamnar man i en sexuell situation och tycker att det är jättebra på alla vis, ja då kanske man går ett snäpp längre än vad man förnuftsmässigt borde göra. Man tar risken för att få vara nära en annan människa. - Var går priset för att köpa sig värme och kärlek?”

Kondomen separerar kropparna. Är onaturligt ”gummi emellan”.

Som att äta choklad med papper på.

Kondomen gör det mindre intimt och kärleksfullt.

Det är fysiskt obekvämt med kondom.

Barriär: Kondomen skapar ett avbrott

En drivkraft mot att använda kondom är att sex är ett flöde som man inte vill bryta i onödan. Kondomen måste fram i ett känsligt skede och eftersom man inte vill avbryta känslan och akten så har man oskyddad sex.

Citat och bilder från intervjuerna

”Man har ju inte sex som en optiker – ’är det bättre nu eller är det bättre nu’, utan man försöker ge signaler till varandra utan att säga något. Under en sådan här kort sexuell relation är man ju rädd för att en förtrollning ska brytas.”

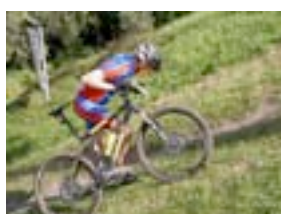
”Det är diskussionen som skapar avbrottet. Det blir avtändande. Det finns ju många andra moment som skulle kunna vara ett avbrott men som inte är det. Om man tex byter ställning. Men de avbrotten är inte negativa.”

”Så fort man tar fram kondomen börjar jag tänka. Är jag säker på att jag ska ha sex med den personen? Tänk om han är sjuk? Känner jag honom så bra? Litar jag verkligen på honom? Associerar till sjukdomar och börjar tänka på andra saker helt plötsligt som jag inte tänkte på innan.”

”När man är i själva akten och i hettans stund och liksom...Ja, just det, kondomen. Och sen måste man springa och ta fram den, öppna den, sätta på sig den, och det är alltid krångligt och det blir alltid fel. Jag blir ganska avtänd av det, det bara avbryter allting. Det känns som man måste börja om från början. Det stoppar flödet och risken är att det inte händer så mycket mer.”

Det är lite krångligt och bökgigt att använda kondom.

Det är jobbigt och tar emot att använda kondom. Det är en uppförsbacke att komma in i stämningen igen.

Avbrottet med kondom stoppar flödet.

Risken är att det inte blir så mycket mer.

RFSL:s Hiv/STI-manifest

I SVERIGE är det i gruppen män som har sex med män som flest antal diagnostiserade fall av hiv har upptäckts sedan början av 80-talet. Under 2007 hade ökningen efter ett par år av stigande siffror nått till samma nivåer som under den värsta perioden under 80-talet. Ronny Tikkanens rapport *Person, relation och situation (2008)* tyder på att 4 procent av den totala MSM-gruppen i dag bär på hiv.

RFSL vill uppmana politiker på alla nivåer att ta ansvar och visa initiativ för följande:

- Preventiva insatser riktade till män som har sex med män skall finnas i hela landet och skall ske i samarbete med de aktörer som når målgruppen.
- Alla landsting skall ha en strategi för hivprevention där målgruppen män som har sex med män inkluderas och ha riktade åtgärder mot denna målgrupp.
- Oavsett var i landet man bor ska det finnas möjlighet att testa sig för hiv och sti på en mottagning med kompetens om män som har sex med män.
- Samtliga kommuner skall ha minst en ungdomsmottagning. Alla ungdomsmottagningar skall ha hbt-kompetens.
- Alla lärare skall genomgå obligatorisk utbildning i sex- och samlevnadsundervisning
- Alla yrkesverksamma inom vård och prevention som möter klienter och patienter skall ha hbt-kompetens och kompetens om män som har sex med män.
- Informationsplikten skall tas bort ur Smittskyddslagen.
- Hivpositivas organisationer skall erhålla ökade resurser för att kunna motarbeta stigmatisering och kunna sprida en mer balanserad bild av hur det är att leva med hiv.

Bilaga 1

Testning, Synen på hiv och Information

STUDIEN HAR framför allt handlat om de tankar och känslor som MSM har kring säkrare sex. I intervjuerna har det även kommit fram områden som vi kan se är viktiga för preventionsarbetet, men som vi inte har haft möjligheter att gå in på i detalj i intervjuerna.

Testning: Ångestfyllt och leder ibland till osäkert sex

Studien har inte explicit handlat om testning men det har visat sig att testningen är nära sammankopplad med tankar och känslor kring säkrare och osäkert sex. Den oro och ångest som ofta kommer efter oskyddad sex blir mer aktuell och nära när man testar sig.

När man testar sig så känns det som om man förlorar kontrollen över sitt liv under ett par veckor, man är inte fri att ha sex som man skulle vilja och man tänker mer på testningen än vad man vill. Tiden inför testningen är långt ifrån kul, upplevelsen att vara på plats och vänteperioden innan man får svar upplevs som jobbigt.

I intervjuerna har det även kommit fram tankar som rör beteendet efter man har testat sig och där ett intyg på att man är hiv-negativ kan ses som ett kvitto på att kunna ha oskyddad sex. Det innebär bland annat en rädsla för att ens beteende ska förändras om man testar sig.

Det finns alltså anledning att fortsätta utveckla testningen, förkorta väntetider, förbättra bemötande och att erbjuda bra möjligheter i hela landet.

Att leva med hiv

Det måste bli enklare att leva med hiv i Sverige. Det finns fortfarande en stor stigmatisering av hiv-positiva vilket är ett problem för såväl de som bär på hiv som samhället i stort. Kunskapen om hur det är att leva med hiv idag är dessutom låg vilket försämrar möjligheterna till att förändra situationen.

Studien visar att MSM har en obalanserad bild av hur det är att leva med hiv. Vissa personer har en onödigt skräckfylld bild av hiv vilket kan leda till ett sämre bemötande av hiv-positiva. Andra MSM förringar konsekvenserna av att leva med hiv. Om man upplever att ett liv med hiv är relativt problemfritt, då minskar även behovet av att använda kondom vid anala samlag.

Med den här rapporten får MSM ytterligare verktyg att kunna prata om hiv. Med den kunskapen blir det enklare för personer som lever med hiv att kunna prata om sin situation, till exempel när man har träffat en ny partner.

Information och kunskap

För vuxna och erfarna MSM kommer inte mer information att göra en stor skillnad för om man har säkrare sex. Däremot är det viktigt att information finns tillgänglig för den som önskar veta mer och att den vårdpersonal som möter MSM har en god kunskap om hiv/STI.

Bilaga 2

Hur bilder och metaforer för oss 'under ytan'

MÄNNISKOR HAR oftast svårt att sätta ord på sina tankar och känslor. Det kan vara speciellt svårt när det rör sig om sådant vi inte medvetet har tänkt på och haft möjlighet att formulera för oss själva.

Människor tänker inte i ord utan i bilder och använder metaforer för att lagra tankar och känslor. En vecka innan intervjun får intervjupersonerna uppgiften att ta fram sex stycken bilder som illustrerar hans tankar och känslor om att ha säker sex.

Genom att intervjupersonen får uppgiften i förväg så börjar man mer eller mindre medvetet att reflektera över ämnet och de underliggande tankarna och känslorna blir mer tillgängliga under intervjun än vad de annars skulle vara.

De bilder som intervjupersonen tar med sig är kraftfulla verktyg för att komma åt sådant som man annars skulle ha svårt att få fram. Ett exempel är när flera personer tar med sig bilder som på olika sätt illustrerar bilkörning. Vårdslös eller säker körning är en metafor som används för att illustrera tankar om säker sex.

Det kan till exempel se ut och låta så här:

”Om man kör hem en kväll på E4:an och tutar på i 180 km/h, fast man inte borde. Oj oj oj, nu gjorde jag något dumt. Kollar bakom och framför mig hela tiden och undrar om det kommer en polis eller en mötande bil. Borde jag sakta ner? Ja det borde jag, men jag gör det ändå inte. Det är väl tufft att köra för snabbt och bryta mot reglerna.”

Med utgångspunkt från bilder på t ex bilkörning kan intervjupersonerna uttrycka tankar och känslor kring bland annat:

- Rädslan för hiv – Det kan vara svårt att prata om ett riskbeteende som kan få konsekvenser för sig själv och andra. Att använda sig av bilkörning som en jämförelse blir ett indirekt sätt att närma sig känslor och tankar som annars kan vara svåra att uttrycka.
- Det lustfyllda att bryta mot regler – Att köra bil för fort är som att ha sex utan kondom. Man vet att man egentligen inte borde göra det men ibland är det skönt att inte vara ordentlig.
- Att visa respekt och omtanke – Om man sitter i passagerarsätet måste man kunna lita på att den som kör visar hänsyn och inte kör i 200 km/h på en 90-väg. På samma sätt visar man respekt genom att använda kondom.

RFSL

Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter

The Swedish Federation for Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Rights

Besöksadress: Sveavägen 59
Box 350
SE- 101 26 Stockholm, Sweden
Tel/Phone: +46(0)8 50 162 909
Webb: www.rfsl.se/halsa

NMA

Nordisk Media Analys

Brännkyrkagatan 14 A
118 20 Stockholm, Sweden
Tel/Phone: +46 (0)8 545 297 00
Webb: www.nma.se

Copyright © 2008 RFSL

Grafisk form: Gedeon Design